

බෞද්ධ සංස්කෘත

අවදාන ග්‍රන්ථාවලියේ ප්‍රධාන භූමිකාව පිළිබඳ විමර්ශනාත්මක අධ්‍යයනයක්

චෝදනා කවිකාවර්ගය
 ආචාර්ය පුරුෂ කරගස්වැවේ විමලානන්ද හිමි
 හා ආධ්‍යක්ෂ ආචාර්ය, හිමිපුත්‍ර සරසවිය.

ඓතිහාසික තත්ව නිරූපණය .

සම්බුද්ධ පරිනිර්වාණයත් හා සමඟ ම තරාගත ශාසනයෙහි ශ්‍රාවක සමූහයා අතර විවිධ ප්‍රභේද උද්ගත වන්නට විය. මෙසේ ප්‍රභේදගත විමට මූලික හේතුවක් වූයේ ශ්‍රාවකයන් වහන්සේලා තම ශාස්තෘන් වහන්සේගේ ධර්මය කිසියම් විශේෂිත¹ අධිකාරියක් යටතේ පිළිගැනීමට නොකැමති වීමයි. කවර දහමක් වුවද කාල ප්‍රවාහයත් සමඟ විවිධ විපරිනාමයන්ට ගොදුරු වීම ස්වභාවිකය.² නානාවිධ කුල ප්‍රවේණි සහ ජාති වර්ගවලට අයත් පුද්ගලයන්ගෙන් සමන්විත බෞද්ධ ගණයා අතර මේ තත්ත්වය වඩාත් ශීඝ්‍රයෙන් සිදුවිය. බුදු දහම සියලු දෙනාට සාධාරණ විමුක්ති මාර්ගයක් දේශනා කරන විවෘත දහමක් බැවින් ද , තමාට කියා බෙදා වෙන්කරගත් දේවියෙකු හෝ දෙවි තත්ත්වයක් එහි අවිද්‍යාමාන බැවින්ද , මානව දයාව පමණක් නොව, සකලවිධ භූතදයාව ම උගන්වන බැවින් ද කුමන පාර්ශවයකට බෙදී ගියත් එය එම ධර්මයේ වෘද්ධියකට මිස හානියට හේතු නොවීය.

ඉහතින් දැක්වූ පරිදි බෞද්ධාගමිකයන් පාර්ශ්වගත වීම නිසා තදනුබද්ධ අභිනව දර්ශන , ධර්ම සම්ප්‍රදාය සමගාමී ජීවන වෘත්ති බිහි වන්නට විය. එම ක්‍රම බද්ධ විපරිනාමයේ එක් ඵලාගමයක් වූයේ ගම්හිර , පණ්ඩිතවේදනීය ධර්මය සරල සුගම මගකට යොමු වීමයි. උගත් නූගත් සියලු දෙනා වෙත ම ධර්මයේ ශාන්ති සන්දේශය සමීප කරවීමයි. බුදු දහම පාලි හෙවත් මාගධි භාෂාවෙන් පැවතුණත් සකුබසින් පැවතුණත් එහි අනුගාමික ශ්‍රාවකයන් වහන්සේලා එම පිරිසිදු බුද්ධ වචනය කට පාඩමින් පවත්වමින් රැකගත්හ. සාමාන්‍ය ජනයාට සමීප කරවීම පිණිස විවිධ උපායමාර්ග උපයෝගී කරගත්හ. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් කම්ය , පුනර්භවය බෝධි සත්ත්ව - පාරමිතා සංකල්ප ආදිය ප්‍රායෝගික වර්තකරා මාර්ගයෙන් ඉගැන්වීම ආරම්භ කළහ. මේ විශේෂිත සාහිත්‍ය අංගය පාලි සංස්කෘත

භාෂාමය බෞද්ධ කථාවන්ගෙන් , පෝෂණය කෙරිණි. ඒවා බුද්ධ බෝධිසත්ත්වරයන්ගේ වර්ත ඇතුළත් උපදේශාත්මක කථා සාහිත්‍යයක් බවට පරිවර්තනය විය. පාලි භාෂාවෙන් රචිත කථා අපදාන පාලි යනුවෙන් ද සංස්කෘතයෙන් රචිත කථා අවදාන නමින් ද ප්‍රසිද්ධියට පත්ව ඇත.

බෞද්ධ සංස්කෘත ග්‍රන්ථ අතර විශේෂත්වයක් දරන අවදාන සාහිත්‍යය ථෙරවාදී ධර්ම සම්ප්‍රදාය ඇසුරෙන් රෝපණය වී මහායාන ධර්මයේද ද නි:ශ්‍රය නිසා පෝෂණය වූ සාහිත්‍යයකි. ක්‍රි. පූ. දෙවන සියවසේ 3 රචනා කරන්නට ඇතැයි සැලකෙන මහා වස්තු අවදානය මෙම සාහිත්‍ය වංශයෙහි ආදිතම ග්‍රන්ථයයි. අවදාන ග්‍රන්ථ බෞද්ධ මිශ්‍ර සංස්කෘත භාෂාවෙන් රචනා කර ඇතත් එසේ නැතහොත් ශුද්ධ සංස්කෘතියෙන් රචනා කර ඇතත් ථෙරවාදී බුදුසමයෙහි ඒවායේ මූලය⁴ හමුවේ. කෙසේ වුවත් බෙහෙවින් ම පසුකාලීනව රචනා වී ඇති අවදාන ග්‍රන්ථ සපුරා මහායානික ස්වරූපයක් දරයි. ඒවා සම්පූර්ණයෙන් ම පාහේ ශුද්ධ සංස්කෘත හෙවත් ලෝකික සංස්කෘත භාෂාවෙන් රචිතය. අවදානයන්හි සංගෘහිත ස්වභාවය අනුව වර්ග දෙකකි. එක් වර්ගයක් මූලග්‍රන්ථය (බුද්ධ වචන) අනෙක් වර්ගය විවිධ රචකයන්ගේ රචනාවන්ය. අවදානයන්ට සමගාමී පාලි අපදාන ග්‍රන්ථයේ මූලග්‍රන්ථ ස්වරූපයෙන් පමණක් වෙති. අපදාන පාලි බුද්දක නිකායට අයත් මූල ග්‍රන්ථයකි. එම නිකාය ග්‍රන්ථයේ ම අපදාන අභිධානය නොලබන එහෙත් තදීය ලක්ෂණ ඇති තවත් ග්‍රන්ථ සමූහයකි. ජාතක (ටඨකරා) , ධර්මපද (ටඨකරා) , විමානවස්තු - පෙතවස්තු , බුද්ධවංස , වරියාපිටක , ථෙර ථෙරිගාරා , ඉතිවුත්තක එම ග්‍රන්ථයි. මෙකී ග්‍රන්ථ හැරුණු විට සංස්කෘත අවදානයන්ට වඩාත් සමීප වන තවත් සුත්‍ර රාශියක් විනය පිටකයේත්, සුත්ත පිටකයේත් හමුවේ.

මෑත භාගයෙහි සියවසේ දෙකක පමණ කාලයක් අවදාන සාහිත්‍යය දීර්ඝවූත් , විවිධ අංශයන්ගෙන් පරිපෝෂණය වූත් ශාස්ත්‍රීය සාකච්ඡාවන්ට බදුන් වූ ආකර්ශනීය විෂයයකි. අපරදිග ප්‍රකට විද්වතුන් කීප පලක ම මෙම විෂය පිළිබඳ ඓතිහාසික මෙන් ම ශාස්ත්‍රීය වටිනාකම් ඇති පර්යේෂණ සිදුකර ඇත. ඔවුන් අවදාන සාහිත්‍යය ස්වකීය සජාතීය සාහිත්‍ය ග්‍රන්ථ හා තුලනය කිරීම ද කර ඇත. භාරතීයයන් ප්‍රධාන පෙරදිග සාහිත්‍ය ගවේෂකයන් මේ සාහිත්‍ය පිළිබඳ පර්යේෂණ සිදුකර ඇත්තේ විරල වශයෙනි. මෙහි දී අපගේ ප්‍රයත්නය වනුයේ යථෝක්ත විද්වතුන්ගේ පර්යේෂණ විමර්ශනාත්මක අධ්‍යයනයකට යොමු කිරීමයි.

ජේ. එස්. ස්පෙයර් පවිචරයාගේ වර්ගීකරණය අනුව⁵ අවදාන වර්ග තුනකි. මූලාග්‍රන්ථාගත ගද්‍ය කෘති සහ පද්‍ය කෘති ද පශ්චාත් මූලාග්‍රන්ථ (මූලාග්‍රන්ථයන්ට පසුකාලීන කෘති) ද වේ. පළමු ගණයේ කෘති ථේරවාදී විනය පිටකයේත් සුත්‍ර පිටකයේත් හමුවේ. විනය-ප්‍රඥප්තීන් විස්තර කිරීමට ප්‍රබන්ධිත කතා පුවතක් ද වේ. දිව්‍යාවදානය මෙම වර්ගයට අයත්ය. දෙවන වර්ගයේ කෘති අපදාන පාලියේත් ජාතක පාලියේත් (අට්ඨකථාව) හමුවේ. පසුකාලීන කෘති තෘතීය වර්ගීකරණයට අයත් වේ. මේ සංස්කෘත අවදාන ග්‍රන්ථ මූලාග්‍රන්ථ වුවත් නූවුවත් සෑම අවදාන ග්‍රන්ථයක් ම ඊට ආවේනික ලක්ෂණයන්ගෙන් සමන්විතය. අවදාන යනු බෞද්ධ සංස්කෘත ග්‍රන්ථයන් පිළිබඳ 6 ද්වාදශාකාර වර්ගීකරණයේ හත්වැනි, අංගයයි. එබැවින් සකු බුදු දහමෙහි අවදාන බුද්ධ වචන සේ සලකනු ලැබේ. ඒවා මූලාග්‍රන්ථයි. අවදානයන්හි මූල ග්‍රන්ථ ස්වරූපය එම ග්‍රන්ථාවලියේ අභියෝගීන් පශ්චාත්තන කෘතීන් හි ද හමුවේ. මේ පාලි මූල ග්‍රන්ථ නව්‍යාග සඤ්ච ශාසන නම් බෙදුමට අයත් වේ. මෙම බෙදුම , වර්ගීකරණය පාඨ ග්‍රන්ථ වර්ගීකරණයක් නොව, ධර්මවිෂයාගත කරුණු මත කරන ලද්දකි. මෙම අංග නවයට ආපදාන පාලි ශබ්දය ඇතුළත් නොවේ. මෙසේ හෙයින් ද අපදාන පාලි පසුකාලීන සංග්‍රහකැයි කියති. විනය පිටකයේත් සුත්‍ර පිටකයේත් බහුල වශයෙන් අවදාන ලක්ෂණ හමුවේ. අවදාන ග්‍රන්ථ බෞද්ධ සාහිත්‍යයේ විශේෂ ස්ථානයක් හිමි කර ගැනීමට බලපෑ ප්‍රබල සාධකයක් යථෝක්ත පිටක ග්‍රන්ථයන්ගෙන් බහුල ලෙස ආභාසය ලැබීමයි. දිව්‍යාවදානයේ අන්තර්ගත ඇතැම් විනය කරුණු පරීක්ෂා කිරීමේ දී මේ තත්ත්වය වඩාත් තහවුරු වේ.⁶ කොටේල් සහ නෙයිල් දිව්‍යාවදානය හැදින්වීමේ දී එය කිසියම් විනය පිටකයකින් කථා පුවත් ලබාගෙන ඇතැයි සඳහන් කරති. තව දුරටත් ඔවුන් පැහැදිලි කරන්නේ කිසියම් පාලි මූලයකින් කෙළින්ම ආභාසය නොලැබ නිදහස් ප්‍රභවයකින් නිෂ්පාදිත බවකි. එම විද්වතුන්ගේ මෙම හඳුනා ගැනීම වඩාත් හේතු යුක්ත සහිත යැයි කිවහැක්කේ අවදාන සංග්‍රහකයන්ට විනය නීති සම්බන්ධ උපදෙස් , ධර්මදේශනා පැවැත්වීමට අවශ්‍ය වී තිබුණ බැවිනි. පැරණි කතා පුවත් තම ධර්ම සම්ප්‍රදායට ගැලපෙන පරිදි ප්‍රතිසංස්කරණය කිරීමට අවශ්‍ය වූ බැවිනි. මහාවස්තුව මහා සාංඝිකයන්ගේ⁷ විනය වස්තුව යැයි නම් කිරීමෙන් ද මෙය සනාථ වේ. කෙසේ වුවත් මහා වස්තුවේ අන්තර්ගත විෂය කරුණු අතරින් විනය සඳහා වෙන්කර ඇත්තේ ඉතාම ස්වල්ප කොටසකි. ග්‍රන්ථයේ ඉතිරි භාගය අනෙකුත් සම්බන්ධතා අඩු විෂය රාශියක් ගැබ්කර ගනී. බුද්ධත්වයේ විග්‍රහයන්ට අනුව මහා වස්තුව සහ දිව්‍යාවදාන ග්‍රන්ථ⁸ මහාසාංඝිකයන්ගේත් සර්වාස්තිවාදීන්ගේත් පරම්පරාවල ආභාසය ලබා ඇත. කෙසේ වුවද අවදානගතක , ජාතක මාලා අවදාන + කල්පලතා වැනි කෘති බහුල ලෙස

පාලි විනය සුත්‍ර පිටකාගත කරුණුවලින් ආභාසය ලබයි. උදාහරණ ලෙස දීඝ නිකායේ මහා පරිනිබ්බාණ සුත්‍රයේ ආභාසය අවදාන ගතකයේ සංගීති නම් 40 වැනි අවදානයේ ද දී: නි: මහාගෝචින්ද සුත්‍රය මහාවස්තුව මහා ගෝචින්ද සුත්‍රයට ද , ආශෝකාවදානයේ 21 වන කථාව මජ්ඣිම නිකායට ද අවදාන ගතකයට ද සමීප බවක් දක්වයි.

ධර්මසම්ප්‍රදාය සහ භාෂා නිරූපණය

අවදාන සාහිත්‍යය පිළිබඳ අධ්‍යයනයකදී හීනයානිකයන්ගේ ධර්මසම්ප්‍රදාය ගත් සවාස්තිවාදී ඉගැන්වීම් ගැන අවධානය යොමු කළ යුතුය. ආදිතම අවදාන ග්‍රන්ථ වන අවදාන ගතකය දිව්‍යාවදානය ඉහත දැක්වූ ධර්මසම්ප්‍රදායට අයත් ය. මහිසාසකයන් මූලික ථේරවාදී ශාඛාවකැයි දීපවංසය වාර්තා කරයි. පසු කාලීනව මෙකී¹² මහිසාසකයෝ , කොටස් දෙකකට බෙදී ගියහ. එනම් ධර්මගුප්ත සහ සවාස්තිවාදීහුය. චීන දේශාංක ඉන්සිං බෞද්ධයන්ගේ සමකාලීන ප්‍රභේද 4 ක් දක්වයි. එනම් ආර්ය ස්ථවිර, ආර්ය මහා සාංඝික ආර්ය මූල සවාස්තිවාද සහ¹³ ආර්ය සම්මිතීය ද වෙති. සවාස්තිවාදය ස්ථාවරත්වයට පැමිණියේ අශෝක රාජ්‍ය සමයේය. මහා වංසයට අනුව සබ්බසීවාද හෙවත් සවාස්තිවාදය ථේරවාදයේ ශාඛාවකි.

තෙවන ධර්මසංගායනාව මොග්ගලීපුත්ත තිස්ස තෙරුන්ගේ ප්‍රධානත්වයෙන් සිදුවිය. උන්වහන්සේ කථා වත්පුපපකරණය රචනා කිරීමෙන් අපේක්ෂා කළේ මුල් බුදු සමය එයට ප්‍රතිපක්ෂ වූ සමයවාදීන්ගේත් ආරක්ෂා කිරීමයි. සවාස්තිවාද අවදානයන්ට අනුව උපගුප්ත ස්ථවිරයන් වහන්සේ දෙතිස් මහා පුරුෂ ලක්ෂණයන්ගෙන් සමන්විත කෙනෙකු නුමුවත් බුදුවරයෙකැයි සැලකෙත් , මේ උපගුප්ත ස්ථවිරයන් වහන්සේ, මොග්ගලී පුත්ත තිස්ස තෙරුන්වහන්සේ හැදින්වීමට යෙදු අපර නාමයකැයි පිළිගැනේ. අශෝකාවදාන ආදී අවදානයන්ට අනුව උපගුප්ත ස්ථවිරයන් වහන්සේ අශෝකාධිරාජයාගේ ධර්මගුරු වූහ. උපගුප්ත තෙරුන්ගේත් අශෝකාධිරාජයාගේත් උත්තරීතර දැනුම් සම්බන්ධය බොහෝ අවදානයන්හි උත්කෘෂ්ටත්වයෙන් වර්ණනා කෙරේ.

මූලසවාස්තිවාදීන්ගේ සවාස්තිවාද විනය පිටකයේ මූලට ආර්ය සහ මූල යන ශබ්ද යාබද කර ඇත්තේ මහා ව්‍යුත්පත්තියෙහිය. මහාව්‍යුත්පත්තිය රචනා ස්වභාවයෙන් විශ්ව කෝෂයකි. එහි ආචාර විද්‍යාත්මකවූත් සාමාජිකවූත් දාර්ශනිකවූත් , මිත්‍යාප්‍රබන්ධාත්මකවූත් සාහිත්‍ය අංග අන්තර්ගත වේ. වෛභාෂිකයන් ද සවාස්තිවාදීන් යැයි කියති. වසුබන්ධු සහ

සංඝභද්‍ර විසින් කාශ්මීර වෛභාෂික යන අභිධානයෙන් සචාස්තිවැදිහු හඳුන්වනු ලබයි.¹⁴ වසුබන්ධු තෙමේම සචාස්තිවැදියෙක් විය. සංස්කෘතයේ අග්‍රගණ්‍ය කවියෙකු වූ අශ්වසෝෂ ද සචාස්තිවැදියෙකි. ඔහුගේ ප්‍රශස්ත කාව්‍යග්‍රන්ථවන බුද්ධචරිතය , සෞන්දරානන්දය හෙතෙම හීනයාතිකයෙකු බව සනාථ කරයි. කෙසේ වුවත් වැඩිපුර බුද්ධ භක්තිය ප්‍රකට කරවන්නෙකි. පසු කලෙක මහායානයට නැඹුරු වූවෙකි. ආචාර්ය ජේ. කේ. නාරායන් මෙසේ සඳහන් කරයි.

15"අශ්වසෝෂ කතිෂ්ක රජුගේ (ක්‍රි.ව. 1 සියවස) සමකාලීනයෙකැයි සියලු සම්ප්‍රදායන්ගේ ඒකීය මතයයි. ඔහු මහායාන ධර්මයේ ප්‍රතිෂ්ඨාපකයාය.. එසේ නොවන්නේ නම් එම ධර්මයෙහි ප්‍රමුඛයෙකි."

මේ ප්‍රස්තුතයේදී සචාස්තිවැදීන් පිළිබඳව කෙටි හැදින්වීමක් පමණක් ඉදිරිපත් කළෙමු. දැන් පුරාතන අවදානයන්හි ථෙරවාද හෙවත් හීනයාන ලක්ෂණ කවරේදැයි විමසනු ලැබේ. විද්වද් ගණයාගේ විමර්ශන දෘෂ්ටියට හසුවන පරිදි ශුද්ධ සංස්කෘතයෙන් හෝ මිශ්‍ර සංස්කෘතයෙන් රචනා කර ඇති පුරාතන අවදාන ග්‍රන්ථයන්හි ස්වල්ප වශයෙන් මහායාන ලක්ෂණ ඇත්තේ නමුදු ඒවා හීනයානයට අයත්ය. පළමුව මහා සාංඝිකයන්ගේ විනය වස්තුව ලෙස සැලකෙන මහාවස්තු නම් ග්‍රන්ථය අවධානයට ගනිමු. මෙම ග්‍රන්ථයේ අන්තර්ගත විෂය කරුණු හීනයාන මහායාන දෙකට ම අයත් ය. මෙම ග්‍රන්ථයේ ම එය ලෝකෝත්තරවැදීන්ට අයත් වුවකැයි සඳහන් වන්නේ නමුත් එහි බොහෝ විෂය කරුණුවලින් පැහැදිලි වන්නේ වඩාත් හීනයානයට නැඹුරු බවයි. එය. හීනයානයෙන් මහා යානයට¹⁶ සංක්‍රමණය වන අවස්ථාවක් පෙන්නුම් කරයි.

මහාවස්තුවෙහි සඳහන් බුද්ධචරිතය එකහෙලාම ථෙරවාදී පාලි ග්‍රන්ථාගත බුද්ධ චරිතයමය. බෝධිසත්වයන්ගේ පිළිසිඳ ගැනීම , උත්පත්තිය , බුද්ධත්වයට පත්වීම , මහා අභිනිෂ්ක්‍රමණය , ප්‍රථම ධර්ම දේශනාව යනාදී අවස්ථා රැගත් කොටස් කියවද්දී අපට පැහැදිලි වන්නේ එම අවස්ථා බුද්ධ නිකායේ නිදාන කථා හා සම්බන්ධ බවයි. පාලි විනය පිටකයේ¹⁷ මහාවග්ග , පාලියට සමානව බුද්ධ ජීවිතයේ මුල් අවස්ථා එනම් පස්වග තවුසන් හමුවීම , සංඝ සමාජනි පිහිටුවීම ආදිය සංගෘහිතය මහාවස්තුව බුද්ධ චරිතය¹⁸ තැනින් තැන බණ්ඩනය කරමින් අසම්පූර්ණව ඉදිරිපත් කරයි. ඒ තුළ බහාලු ජාතක කථාවක් අවදාන කථාවක් අභමිබෙන් මෙන් දක්වා ඇත. සිද්ධාර්ථ කුමාරයාගේ මහා අභිනිෂ්ක්‍රමණය , මජ්ඣිම නිකායේ අදාල විස්තරවලට සමානය. (ම. නි. සූත්‍ර 26 සහ 36) මහාවස්තුවේ ඇතුළත් ජාතක

කථා බොහෝමයක් පාලි ජාතකටය කථා හා සම වේ. උදාහරණ ලෙස : මහා වස්තු ශ්‍යාම ජාතකය පාලි සාම ජාතකය හා සමානය. නලිනි ජාතකය පාලි ඉසිසිංග ජාතකයට සම වන අතර ඒ සම්බන්ධ අභිරේක විස්තර මහා වස්තුවෙහි ඇත. මහා වස්තුව ස්වයං රචිත ජාතක සහ අවදාන වලදී බහුල ලෙස බෝධිසත්ව සංකල්පය ප්‍රස්තුත කරගනී. බෝධිසත්වරයෙකු විසින්, සපිරිය යුතු දඹුල්ල පිළිබඳ හඳුන්වන අවස්ථා ද දක්නට ඇත. (බලන්න , මහාවස්තු වෙළුම - I, 63 - 193) බුද්ධානුස්මාති (වෙළුම I, 163 පිට බලන්න) මෙහිදී බුද්ධස්මිතයෙන් නිකුත් වන රශ්මිධාරා සකල බුද්ධ ක්ෂේත්‍රයන් ආචරණය කරමින් ගමන් කරන බව දක්වයි.

මෙම ප්‍රස්තුතයේදී පුරාණතම අන්‍ය අවදාන ග්‍රන්ථ කෙරෙහි ද අවධානය යොමු කිරීම වටී. කුමාරලානයේ කල්පනා මණ්ඩිකා , පුරාණතම අවදානයන්ගෙන් එකකි. මෙහි කතුවරයා අශ්වසෝෂගේ සමකාලීනයෙකි. මෙහි කථා පුවත් ආදිතම ශෛලියකින් ලියා ඇත. උදා : දීර්ඝායුස්ගේ කථාව, ශිඛි රාජ කථාව පාලි ජාතක කථා හා යුගනද්ධය තවත් අවස්ථාවක් නම්, කල්පනා මණ්ඩිකාවෙහි 38 වැනි කථාවයි. මෙහි ථෙරවාදී ඉගැන්වීමක් වන දුල්ලහංච මනුස්සත්තං - යන්න විස්තර කර ඇත. මෙම කෘතියෙන් ද මහායාන ලක්ෂණ සොයාගත හැකිය. කල්පනා මණ්ඩිකාවේ 57 වන කථාව එබඳු ලක්ෂණවලින් අනුනය.

ආර්යශූරගේ ජාතක මාලාව හෙවත් බෝධිසත්ත්වාචදානමාලා යන අපර නාමයකින් ද , හඳුන්වනු ලබන ග්‍රන්ථය බොහෝ දුරට වරියා පිටකයේ අන්තර්ගත විෂයට සමානය. ජාතක මාලාවේ බෝධිසත්ත්ව වරියා කථා 34 ක් ඇතුළත් ය. වරියාපිටකයේ එබඳු බෝසත් සිරිත් රැගත් කථා 35 කි. කෘති දෙකම බෝධිසත්ත්වයන් වහන්සේ ගැනත්, පාරමිතා ගැනත් උගන්වයි. වරියා , පිටකය සම්පූර්ණයෙන් ම පාලි පද්‍යයන්ගෙන් රචිතය. සචාස්තිවැදීන්ගේ පළමු අවදාන කෘතිය අවදාන ශතකයැයි පිළිගැනේ. එය සූතන පිටකයෙන් ආභාසය ලබන බව ඉහත දැක්වූයෙමු. තුන්තරා බෝධිත්ව ප්‍රත්‍යක්ෂ කර ගැනීම පිළිබඳ ආදර්ශ කථා එහි ඇතුළත්ය. කතා පුවත්වල ආරම්භයත් , අවසානයත් පාලි සූත්‍රයන්හි එම අවස්ථා දෙක සිහිගන්වයි. දිව්‍යවදානය ආරම්භ වන්නේ ඕකරයකිනි. ඕකාරය පළමුව හමුවන්නේ දේව සංකේතයක් ලෙස උපනිෂදයන්හිය. බෞද්ධයන් එය ස්වකීය ෂඩ්‍යෂර විද්‍යා ඉදිරිපත් කිරීමට යොදන ලදැයි ප්‍රකාශිතය. (බලන්න ඕ - සංස්කෘත - ඉංග්‍රීසි ශබ්ද කෝෂය - මෝනියර් විලියම්ස්) මෙහි සම්බුද්ධ සහ බෝධිසත්ත්ව නමස්කාරය පමණක් දැක්වේ. ප්‍රත්‍යක් බුද්ධ, අරහත්ත

බුද්ධ නමස්කාරයක් නොමැතියි. එහෙත් ඇතැම් කරාපුවත්වල පසේ බුදු වරුන්ටත් , රහතුන්ටත් ගෞරව දක්වයි. ලලිත විස්තරය බුද්ධ ප්‍රත්‍යයක බුද්ධ, අරහත් න බුද්ධ යන බෝධිත්‍රයයට ම නමස්කාර කරයි. මහායාන ලක්ෂණ එහි ඇතුළත් නමුත් බහුලව දක්නට ඇත්තේ භීතයාන ඉගැන්වීමයි. සංස්කෘත මූලයකින් ගෙන ඇති උද්ධාත කොටස් භීතයාන සම්ප්‍රදායයට මෙය අයත් කළ හැකි බව තහවුරු කරයි. බොහෝ පුවත්වල ආරම්භයත්, අවසානයත් අදහස් විසින් පාලි සූත්‍රයන්ට සමවේ. එස්. ලේවි නම් පර්යේෂකයා අවදාන ගතකය මෙන් දිව්‍යාවදානය මූලසවිස්තිවාදීන්ගේ විනය පිටකයේ ආභාසය ලබා ඇතැයි ප්‍රකාශ කරයි. ආචාර්ය එස්. ඔක්ෂි¹⁹ මූලසර්වාස්තිවාද විනය වස්තුව හැඳින්වීමේ දී මහා වස්තුවටත්, දිව්‍යාවතයටත්, ලලිත විස්තරයටත් විනය, ග්‍රන්ථවල ආභාසය ලැබී ඇති අයුරු පෙන්වා දෙයි.

තවත් අවදානයන්හි විශේෂ ලක්ෂණයක් නම්, ඒවා සංස්කෘත බවට හැර වූ ශබ්ද රූපයන්ගෙන් යුක්ත වීමයි. මේ සංස්කෘත කරණය වඩාත් දක්නට ලැබෙන්නේ පුරාතන අවදානයන්හිය. ඉන්දියානු සාමයික වින්තනයෙහිලා බුද්ධ දේශනාව²⁰ ආන්දෝලනයක් ඇති කිරීමටත් , සමාජගත පරිවෘත්තයන් ඇති කිරීමටත් සමත් විය. එය පරම්පරාගත විශ්වාස සහ මතවාදයන්ට බලවත් පහරක් විය. පාරම්පරික විශ්වාසයන්ට ප්‍රතිපක්ෂ තවත් ධර්මයන් සමකාලීනව බිහි වන්නට විය. මේ නිසා බුදු සමය සමකාලීන සියලු ආගම් අතර වඩාත් ජනප්‍රිය ආගම බවට පත්විය. එය දේශනා කරනු ලැබුයේ²¹ සාමාන්‍ය ජනයාගේ බසින්. මේ නිසාත් භාෂාවේ සංස්කෘත කරණය අවශ්‍ය වූ බව පෙනේ. අද දක්වාමත් ඉන්දියානු අර්ධමහාද්වීපයේ කුඩා කුඩා භාෂාවන් විෂයයෙහි සංස්කෘත කරණය විද්‍යාමානය.

බුදුරදුන් ධර්මදේශනයේදී උපයෝගී කරගත් භාෂාව පිළිබඳ දීර්ඝ විමර්ශන සිදු වී ඇත. භූගෝලීය පසුබිමත් , ඓතිහාසික භාෂා තත්ත්වයත් , ගවේෂණය කරමින් පුරාතන බුද්ධ භාෂිතය පිළිබඳ ප්‍රාන්ත්ලීන් එඩ්ජර්ටන් නම් පඬිවරයා මෙසේ සඳහන් කරයි.

22 " බුදුරදුන් ව්‍යවහාර කළ බස කුමක්දැයි කිසිවෙක් නොදනිති ග්‍රාවකයන්ගේ භාෂාවෙහි නන් අයුරින් විෂමතා පැවති බව පැහැදිලිය. උන් වහන්සේගේ ප්‍රධාන ග්‍රාවකයෝ රැස් වී මූලග්‍රන්ථ මතකයේ තබා ගැනීම පිණිස වූ භාෂාවක් ප්‍රතිෂ්ඨාපනය කිරීමට උත්සාහයක යෙදුණහ.

මේ ප්‍රස්තුතයේ දී ධර්මදේශනා සඳහා උපයෝගී කරගත් අවදාන භාෂාව පිළිබඳව අවධානය යොමු කරමු. දේශනාවෙහි නිරත ග්‍රාවක හික්ෂුන් වහන්සේලාට පොදු ජනයා ව්‍යවහාර කළ භාෂාවක් උපයෝගී කර ගැනීමට සිදුවිය. එ බැවින් විද්වතුන් සුලු පිරිසක් ව්‍යවහාර කරන විවිධ වියරණ නීතිවලින් බැදී පැවති භාෂාවක් ඔවුන්ට එලදායි නොවුණි. මහීසාසක විනය පිළිබඳ කරුණු දක්වන එඩ්ජර්ටන් පඬිවරයා විවිධ පාර්ශවගත හික්ෂුන් වහන්සේලා තම භාෂාව මුල්කර ගනිමින් පැවැත් වූ සංවාදයක් සිහිපත් කරවයි.

23 " බ්‍රාහ්මණ වංශයෙන් පැවිදි වූ දෙනමක් වැරදි ලෙස සූත්‍ර සර්කඩායනය කරන හික්ෂුන්ට සවන් දී අවඥා සහගතව මෙසේ කීහ. මේ හික්ෂුන් පැවිදි වී බොහෝ කල් ඉක්මවූවත් ස්ත්‍රී ලිංග පුරුෂ ලිංග ශබ්ද හෝ ඒක වචන , බහු වචන හේදය හෝ වච්චාන , අතීත , අනාගත කාලහේදය හෝ හුස්ව දීර්ඝ හේදය හෝ වාත්තය, ඡන්දස හෝ නොදැන කියවති."

ඉහත වාක්‍ය බණ්ඩියට අනුව සූත්‍ර දේශන නිවැරදිව සර්කඩානා කිරීමෙහි එක් ප්‍රධාන හේතුවක් වූයේ ඇතැම් පැවිද්දන්ට ප්‍රමාණවත් උගත්කමක් නොතිබීමයි අනෙක් හේතුව විය හැක්කේ²⁴ සූත්‍ර සංග්‍රහ කර ඇති භාෂාව එම හික්ෂුන්ට බෙහෙවින් නුපුරුදු එකක් වීමයි.

පාලි සම්ප්‍රදායයට අනුව පැහැදිලිවන්නේ හික්ෂුන් වහන්සේලාට, බුද්ධවචනය තම තම බසින් ප්‍රගුණ කිරීමට ඉඩ දී තිබුණේ යැයි කියායි. එහෙත් ඡන්දස හෙවත් වේද භාෂාව ප්‍රයෝග නොකළ යුතුය කියයි. පාලි සූත්‍ර පිටකයෙහි එක්තරා ප්‍රසිද්ධ පාඨයකින් කියැවෙනුයේ බ්‍රාහ්මණ වංශික පැවිද්දන් දෙදෙනෙක් වේද බසින් හෙවත් ඡන්දසින් බුද්ධ වචනය ප්‍රගුණ කිරීමට තරාගතයන් වහන්සේගෙන් අවසර ඉල්ලීමයි.

25 හන්දමයං හන්තෙ බුද්ධවචනං ඡන්දසො ආරෝපෙමාහි. ස්වාමීනී අපි බුද්ධ වචනය ඡන්දසට නගමු. බුදුහු එය ප්‍රතික්ෂේප කරති. අනුජානාමි හික්බවෙ සකාය නිරුත්තියා බුද්ධ වචනං පරියා පුණිතුං. මහණෙනි , මම ඔබලාගේ ස්වකීය භාෂාවෙන් බුද්ධ වචනය වාචෝද්ගත කිරීමට අනුදනිමි.

ඉහත පාඨයෙහි එන සකාය නිරූපකයා යනු මාගධි භාෂාව වෙනුවෙන් යෙදවේ ද නැතහොත් බුද්ධ ශ්‍රාවකයන් විසින් භාවිත කරන ලද වෙනත් භාෂාවක් වෙනුවෙන් යෙදවේ ද යනු ගැටලුවකි. බුද්ධසොස අටුවාවාරිත් වහන්සේ අර්ථකථනය කරන්නේ - වෙදං විය සක්කත භාසාය වාචනාමත්ථං ආරොපෙම - වේදය මෙන් බුද්ධ වචනය සක්කත භාසාවට නගමු. යනුයි. බොහෝ උගතුන් අවිවාදයෙන් ප්‍රකාශ කරන්නේ මෙහි සඳහන් සක්කතභාසා යනු සංස්කෘත නොව සම්භාවනීය අලංකාර භාෂාවක් යනුයි. මෙම ප්‍රකාශනය සත්‍යකැයි හැඟී යන්නේ සංස්කෘත භාෂාව (ලෝකික සංස්කෘත) සංස්කරණය වූයේ පාණිනී ආචාර්යවරයාගෙන් පසුව යැයි පිළිගැනීම මතයි. (පාණිනී විසුයේ ක්‍රි.පූ. 4 වැනි සියවසේ යැයි පිළිගැනේ.)

පාරිභාෂික ශබ්ද ප්‍රයෝග තාක්ෂණයට අනුව සංස්කෘත භාෂාව බුද්ධවචන ප්‍රයෝග සහ අර්ථ නිෂ්පත්තියට දැඩිලෙස හානිකර බලපෑම් ඇතිකරයි. මේ අදහස වඩාත් තහවුරු වන්නේ පශ්චාත්කාලීනව ශුද්ධ සංස්කෘතයෙන් රචිත අවදාන ග්‍රන්ථ පරිශීලනයෙනි. පුරෝවර් කී අවදාන ග්‍රන්ථ රචකයන් ශුද්ධ සංස්කෘතය පසෙකලා ජනප්‍රිය සංස්කෘතය හෙවත් මිශ්‍ර සංස්කෘතිය තම රචනයන් සඳහා භාවිත කර ඇත.

තවත් විශේෂයෙන් සඳහන් කළයුතු කරුණක් නම් අවදාන ග්‍රන්ථ රචනයේදී 'පුරාණ ග්‍රන්ථයන්හි ආභාසය ලැබීමයි. 'පුරාණ ග්‍රන්ථ' අවදාන සාහිත්‍යයට අතිශයින් සමීප බවක් දක්වයි. එබැවින් අවදාන පිළිබඳ අධ්‍යයනයකදී පුරාණ ග්‍රන්ථ සමග තුලනය කිරීම වඩාත් ප්‍රයෝජනවත්ය. මේ ග්‍රන්ථ වර්ග දෙකෙහි භාෂා සාමාන්‍ය පර්යේෂණයකට බඳුන් විය යුතු මාතෘකාවකි. මේ දෙවර්ගයේම භාෂා ප්‍රාදේශීය භාෂාවන්ය. ව්‍යාකරණ ප්‍රයෝග, පද සාධනය , අර්ථ නිෂ්පත්තිය ආදිය සැසඳීම විශේෂයෙන් ප්‍රයෝජනවත්ය.

පුරාණ ග්‍රන්ථවලින් අපේක්ෂා කරන්නේ බ්‍රාහ්මණාගමයේ ඉගැන්වීම් සාමාන්‍ය ජනයාට සමීප කරවීමයි. එම ග්‍රන්ථයන්හි කථා පුවත් රාශියකි. ඒවා කියවීමෙන් පාඨකයාට මහත් වූ ශාන්තියක් සැලසේ. ආගමික එම ග්‍රන්ථ පොදුජනයාගේ නොයෙකුත් අවශ්‍යතාවන් සපුරාලයි. අවදාන ග්‍රන්ථ කර්තෘවරු ද බුද්ධ දේශනා සරල කරමින් සාමාන්‍ය ජනයාට සමීප කරවීමේ ආකර්ශනීය මගක් තෝරාගත්හ. ඔවුන් තම අවදාන හෙවත්

වර්තමාන ප්‍රබන්ධ සඳහා මූලද්‍රව්‍ය - වස්තු බීජයන් සොයාගෙන ඇත්තේ සමකාලීන සමාජයේ පැවති 26 ගැමිකථා , ජනකතා ඇසුරෙන්ය. එබැවින් එම ප්‍රබන්ධ බොහෝ දෙනාට සමීප කතාවන් විය. මෙසේ 27 අවදාන, පුරාණ, ආධ්‍යාන, ඉතිහාසය සහ ගාථා, ශාස්ත්‍රීය වූත් , ආගමික වූත් නිධානයක් මෙනි. මෙ පරිද්දෙන් ඇතැම් අවදාන සහ අවදාන කොටස් බෞද්ධයන්ගේ නිර්මාණයන් ම නොවේ. ජේ.එස්. ස්පෙයර්ට අනුව අවදාන කෘති සඳහා කතා මූලයන් සොයා ගැනීම හුදෙක්²³ පුරාණ ග්‍රන්ථවලින් ම නොව බ්‍රාහ්මණ ධර්මයේ ලේඛනගත ඇතැම් ගැමිකතා , පැරණි වෘත්තාන්ත ආදියෙන්ද ගෙන ඇත. පුරාණ ග්‍රන්ථයන්ගේ ප්‍රස්තුතය වන්නේ බ්‍රාහ්මණ ඉගැන්වීම් ඔවුන් අගය කරන මිට්ඨාබන්ධ, සංකේත සහ ප්‍රතිමා වන්දනය, දේවස්තෝත්‍ර, දාර්ශනික මතවාද, භූත විශ්වාස සහ මායාවී ජීවන වෘත්ති ආදියෙන් සංවර්ධනය කර තැබීමයි. බෞද්ධයින්ගේ අවදාන සාහිත්‍යය කමීය , පුනර්භවය, බෝධිසත්ඵවර්ච්චයාව, පාරමිතා පුරණය ආදී කරුණු ආරක්ෂා කරමින් පෝෂණය කිරීමයි.

දේශනා විලාශ නිරූපණය

අවදාන කතාපුවත් ඉදිරිපත් කරන විලාශය ප්‍රසිද්ධ ධර්මදේශනා සමූහයක් පැවැත්වීම නිරූපණය කරයි. මේ උතුම් කාර්ය සම්පාදනයෙහිලා නොයෙක් වාචික ප්‍රයෝග පුරාවෘත්ත ප්‍රබන්ධ, ගාථා ආයෝජනය, පුනරුක්ති ප්‍රකාශන සහ , බුද්ධ භක්තිය ජනිත කරවීමට අවශ්‍ය තවත් සාධක වලින් පෝෂණය කරයි. මේ රීතිය ජාතක කථා දේශනා සිහිගන්වයි. අවදාන සංග්‍රහකයින් සහ ජාතක අර්ථකථාකරුවන් තම කෘතිවල ²⁹ කර්තෘත්වය තමා වෙත තබා නොගනිමින් එම දේශනා බුද්ධවචන ලෙස ඉදිරිපත් කර ඇත. අවදානයන්හි ධර්මය පහත සඳහන් අයුරින් හඳුන්වා දෙනු ලැබේ.

- ආදි කලාණං , මධ්‍යකලාණං
- පර්යවසාන කලාණං - සාරථං , සුඛාංජනං
- කේවල පරිපූර්ණං - පර්යවදානං බ්‍රහ්මචරියං

මුල මැද අග යහපත් වූ අර්ථ යුක්ත මනාඩු
 උච්චාරණ විධියෙන් යුක්ත අතිශයින් පරිපූර්ණ
 සපුරා පවිත්‍ර වූ උත්තම ජීවන මාර්ගය වූ

මෙම හඳුන්වාදීම පාලි සූත්‍රයන්හි ද සමාන ස්වරූපයෙන් හමුවේ. අවදාන ග්‍රන්ථයන්හි ධම්දේශනාවන්³⁰ ආරම්භ වීමට පුවියෙන් මෙම හැඳින්වීම ඉදිරිපත් කෙරේ. ධම් ග්‍රවණය නම් මහත් වූ ගෞරවයකින් සිදු කළ යුත්තකි. ජාතකමාලා නම් අවදානයෙහි,

දුෂ්කරශන සමුදානිතෝයමස්මදර්ථං තෙන
හගවතා සිද්ධම් ඉති සත් කෘත්‍යා ශ්‍රොතවා

ජාතකමාලාව සෑම ජාතකය දීම ධම්ග්‍රවණයෙහි ආනිශංස අවධාරණය කර ඇත.³¹ අවදාන ශතකයෙහි උපගුප්ත ස්ථවිරයන් ධම්දේශනා කරද්දී අශෝක රජුගේ පුත් සුන්දර කුමරා මහත් වූ ගෞරවයක් දක්වයි.

බුදුරදුන්ගේ මහනියත්වය විස්තර කරමින් අවදාන ග්‍රන්ථවල නිරතුරුව ම සඳහන් වන විශේෂිත වාක්‍ය ඛණ්ඩයන් ද මෙහිදී අවධානයට ගනිමු. මේ වාක්‍ය ඛණ්ඩය බුදුරදුන්ගේ උත්තරීතර මානුෂික ගුණාංග ප්‍රකාශ කිරීමට යොදා ඇත. උත්වහන්සේගේ මහා කාරුණික ගුණසම්පන්න චරිත ලක්ෂණ , අනන්‍යසාධාරණ වූ අධිමානුෂික ශරීර ලක්ෂණ සහ තදන්‍ය විශේෂතා ද මේවා හි ඇතුළත් කෙරේ. පුනරුක්ත පාඨයන් පුරාතන අවදානයන් හඳුනා ගැනීමට හේතුවන ලක්ෂණයකි. බුදුරදුන් වර්ණනා කරන ශබ්ද සමූහයක් මෙසේය.

³² අථ හගවාත් දාන්තෝ දාන්ත පරිවාර :

ශාන්ත : ශාන්ත පරිවාර : මුක්තො මුක්ත පරිවාර :

මේ ප්‍රයෝග භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පුජාර්භ බව දැක්වීමට ඉවහල් කරගන්නා අතර, ප්‍රස්තාවොචිත පරිදි වාක්‍ය ඛණ්ඩයේ ශබ්ද සමූහය වෙනස් කෙරේ. දෛවී ස්වභාවය, සෘද්ධිබලසම්පන්න බව, උතුරු මිනිස් දම් තදිය විෂයානුබද්ධ ශබ්ද ප්‍රයෝගයන්ගෙන් විස්තර කෙරේ. පුනරුක්ත වශයෙන් පැමිණෙන සජාතීය පාඨ පාඨකයෙකුට අමිහිරි බවක් ඇති කළ ද එක එක කතා පුවත බහුවිධ අවස්ථාවන්හි දේශනා කරද්දී ශ්‍රාවකයාට මහදර්ථයක් සලසයි. පුනරුක්ත බහුල බව සාහිත්‍යයේ දී අලංකාරයක් වන අතර, හක්කි පුවංගමව උපදෙස් දීමේ දී අවධාරණය කිරීම් වශයෙන් එය අත්‍යවශ්‍ය කථා අංගයක් බවට පත්වේ. රාජේන්ද්‍රලාල් මිත්‍ර නම් භාරතීය පඩිවරයා ඉහත දැක්වූ අවදාන ලක්ෂණයන්ට දොස් නගන අතර³³ ජේ. එස්. ස්පෙයර් නම් පර්යේෂකයා මේ ප්‍රයෝග බුදුරදුන් කෙරෙහි හක්කිය ජනිත කරවීමට ඔවුන් යෙදූ විශිෂ්ට වාචනාමාණීයකැයි සඳහන් කරයි.

ව්‍යාකරණ විවරණ හෙවත් අනාගත වාක්‍ය ප්‍රකාශ කිරීම සහ ප්‍රතිධාන හෙවත් ප්‍රාර්ථනා යන පාරිභාෂික ශබ්ද අවදාන ග්‍රන්ථයන්හි දේශනා විලාශය සම්බන්ධ තවත් කරුණු රැසක් හෙළි දක්වයි. විවරණ දීම නම් වතීමාන ජන්මයක දී කිසියම් බුදුවරයෙකු විසින් බෝධිසත්ත්වවරයෙකු අරඹයා ඔහු මතු බුදුවන්නේ යැයි කරනු ලබන පැහැදිලි කිරීමයි. දිපංකර බුදුහු ³⁴ සුමති මානවකයාට අනාගතයෙහි බුද්ධත්වයට පත්වන බව ප්‍රකාශ කරති. (දිව්‍යාවදානය - 18 වැනි අවදානය)

³⁵ හවිෂ්‍යසි ත්වං නෘහවාත් ඒ විමුක්තො
මුක්තො විභූර් ලොකහිතාය ශාස්තා
ශාක්‍යාත්මජ : ශාක්‍යමුනීති නාමිනා
තිලොකසාරො ජගත : ප්‍රදීප :

ප්‍රතිධාන නම් , අනාගත බුද්ධත්වය නොහොත් එබඳු උසස් තත්වයකට පත්වීම සඳහා කරනු ලබන ප්‍රාර්ථනාවයි. මේ උතුම් තත්වයන් ලැබීමට ප්‍රාර්ථනා කරනුයේ වතීමාන ජීවිතයෙහි කුසල් රැස් කරන්නෝය. එබඳු අයෙකුට විවරණ ලබාදීමක් මෙසේය.

අනෙක කුසලමූලෙන විත්තොත්පාදෙන
දෙයධම් පරිත්‍යාගෙන ච ත්‍රිකල්පාසංබෝධයං
සමුදානිතං බෝධිං සමුදානිය මහා කරුණා
පරිභාවිතා : ඡට්පාරමිතා : පරිපූර්ව පූර්ණ

හද්‍රො නාම සමාස් සම්බුද්ධො හවිෂ්‍යති. (අවදාන ශතක - 1 පුණ්භද්)
බුද්ධත්වයට පත්වීම සඳහා පමණක් නොව තවත් උක්තෘෂ්ට තත්ව සඳහා ද ප්‍රාර්ථනා කිරීම් ඇත. මේ කුසල් බලය හේතු කොටගෙන අනාගතයෙහි "මෙමුං චිත්තං භාවයිෂ්‍යායාම : මෙත් සිත් වඩන්නෙමු. දයාං භාවයිෂ්‍යායාම : දයාව වඩන්නෙමු. යනාදී ප්‍රාර්ථනා ඊට උදාහරණයි.

සම්බුද්ධ මාහාත්ම්‍ය නිරූපණය

තථාගතයන් වහන්සේගේ මහනියත්වය අවදාන ග්‍රන්ථයන්හි වර්ණනා කර ඇති ආකාරය ඉහතින් දැක්වූයෙමු. ඒ වැනුම් ධම්දේශනා විලාශ හා සම්බන්ධ වේ. බුදුරදුන්ගේ ගුණ නිරූපණයෙහි ³⁶ තවත් පියවරක් නම් උත්වහන්සේගේ අධිමානුෂික ගුණයන්ට ගෞරව දැක්වීමයි.

බුද්ධචන්දනය සඳහා සෙසු ඓතිහාසික බෞද්ධ ග්‍රන්ථවල දක්වා ඇති කරුණු රාශියකි. මේ අභිවාදන ක්‍රම පසු කාලීනව දියුණුවට පත් බෞද්ධ සාහිත්‍යයක³⁷ ස්මෘති, ස්තෝත්‍ර , මන්ත්‍ර, තන්ත්‍ර, ධාරණී, පරිත්‍රාණ ආදියට පදනම් වී ඇත. පාලි මූලග්‍රන්ථයන්හි සෙත් ශාන්ති සලසා ගැනීම පිණිස උපසුක්ත සූත්‍රයන්හි පවත්නා බුද්ධ චන්දනය මෙහිදී අවධානයට ගත යුතුය. හක්ති පූච්ඡ බුද්ධචන්දනා මහායාන ධර්මයෙහි උච්චතම අවස්ථාවකට පත්කර ඇත. මෙසේ අතිශයින් කරනු ලබන වර්ණනා පසුකාලීන අර්ථකථා කරුවන්ගේ කාර්යයකැයි සිතිය හැකිය.

බුද්ධචරිතය සහ තර්කාගත මාහාත්මය භීතයානසේත් මහායානසේත් දීර්ඝ සාකච්ඡා සඳහා විෂයයක් වී ඇත. බොහෝ විට පාලි සාහිත්‍යයේ හමුවන්නේ බුද්ධ ජීවිතයේ ඓතිහාසික තත්වයයි. එහි වර්ණනා බහුල බවක් දක්නට නොමැත. සෘද්ධි ප්‍රාතිහාර්ය ප්‍රදර්ශනය අතිශයින් සීමා වී ඇති අතර මායාවී වර්ත ලක්ෂණ දක්නට නොමැත. එහෙත් මහායාන ධර්මයෙහි බුද්ධ චරිතය දේවතාරෝපණයකින් සාතිශය හක්තියකින් වර්ණිතය. මෙම අර්ථයෙන් නම් අවදාන ග්‍රන්ථ වඩාත් සම්ප වන්නේ මහායානයටයි. පාලි අවධිකථාවන්ට අනුව වුවද බුදුහු උත්තම , අනුත්තර, අපපටිපුත්තල අසභාය, අසාධාරණ මනුෂ්‍යයෙකි. උත්තමන්සේ තම අධ්‍යානයට අනුව දකුණු සියල්ල දක්න. ශ්‍රාවකයින් ධර්ම මාර්ගයට යොමු කරවීමේ³⁸ ක්‍රම තුනක් උපයෝගී කරගනිති. ඉද්ධිපාටිහාර්ය සෘද්ධි ප්‍රදර්ශනය කිරීමෙන් , ආ දෙසනා පාටිහාර්ය අන්‍යයන්ගේ සිතැඹි දැන ගැනීමෙන්, අනුසාසනා පාටිහාර්ය - වාරිතානුකූලව ධර්මය දේශනා කිරීමෙන් යනුයි. මේ ක්‍රම තුනෙන් තුන් වැන්න උත්තමන්සේ බහුලව ප්‍රයෝග කළ බව අටුවා ග්‍රන්ථවල දැක්වේ.

ධර්මය ජීවිතයේ උත්තමාර්ථය ලෙස ගන්නා මානව වර්ගයා ස්වකීය ධර්මයේ ශාස්තෘවරයා අනුත්තමාණ්ට, දෙදව් ස්වභාවය ඇති, අයෙකු ලෙස හැදින්වීමට ප්‍රිය කරති. අවදාන සාහිත්‍යය ද මෙකී තත්ත්වයට වඩාත් නැඹුරුය. බුද්ධ ජීවිතයේ මායාවී වර්ත ස්වභාවයන්, බුද්ධදේව ස්වභාවයන් වර්ණනා කිරීමට ඇතැම් අවදාන ග්‍රන්ථ යොමු වී ඇත. මහාසාංඝික ලෝකෝත්තරවැදිත්ට අයත් මහා වස්තු අවදානය බුද්ධ දේවත්වය ප්‍රිය කරයි. ඔවුන්ගේ අභිලාශය වූයේ³⁹ ලෝකිකත්වය ඉක්ම වූ බුද්ධ ජීවිතයක් නිර්මාණය කිරීමටයි. මායාවී ස්වරූපයකට අනුවච්ඡනය කිරීමටයි. මේ නිසා තම මතය සනාථ කිරීමට අවශ්‍ය සාධක සොයමින්, එය ස්ථුට කිරීමේ උපාය යොදමින් අදාල කරුණු සම්පාදනය කර ඇත. ලෝකෝත්තරවැදිත් බුද්ධ

ශරීරය - මනෝමය කායකැයි තහවුරු කිරීමට ගන්නා උපක්‍රම සහ ප්‍රයත්නයන් ආචාර්ය⁴⁰ එස්. බක්මිගේ විමර්ශනයට ලක් වී ඇත. මහායාන බුදුසමයේ ප්‍රධාන විෂයයක් බවට පත් වූ ත්‍රිකාය සිද්ධාන්තය පිළිබඳ මූලයන් මහා වස්තු අවදානයෙහි හමුවේ. සර්වාතිවැදිත්ට අයත් අවදාන ග්‍රන්ථයන්හි මෙබඳු සිද්ධාන්ත රැගත් කරා පුවත් හමුවන්නේ නම් ඡායා මාත්‍රයක් පමණකි. එබැවින් ක්‍රමයෙන් වර්ධනයට පත් මහා වස්තුවෙහි අඩංගු ත්‍රිකාය ලක්ෂණ පසු කාලීන එකතුවකැයි තීරණය කළ හැකිය.

බුදුරදුන්ගේ රූපකායත් ධර්මකායත් පිළිබඳ සඳහන් කිරීම් අල්ප වශයෙන් දිව්‍යායදානයෙහි හමුවේ. තර්කාගත පරිනිර්වාණයෙන් පසු උත්තමන්සේ රූපකායෙන් වැඩ සිටිනු දැකීමට ශ්‍රෝණකොට්ඨකර්ණ අපේක්ෂා කරයි. ඔහු තම ගුරුවරයාගෙන් හුදෙක් තර්කාගත ධර්මකාය ගැන ඉගෙන ගෙන තිබුණි. (ශ්‍රෝණ කොට්ඨකර්ණාවදානය) දිව්‍යාවදානයෙන් ම තවත් උදා : නම් උපගුප්ත ස්ථවිරයන් වහන්සේ වරයාගේ මැවීමක් ලෙස බුදුරදුන්ගේ රූපකාය දර්ශනය කිරීමයි. මේ අවස්ථාවන් හැර පුරාතන අවදානයන්හි ත්‍රිකාය සංකල්පය පිළිබඳ තවත් අවස්ථා හමුවන්නේ නම් ඉතා විරල වශයෙනි. මහායානයෙහි දියුණුවට පත් මෙම සංකල්පය⁴¹ ථේරවාදී නිකාය ග්‍රන්ථාගත ඇතැම් කරුණු ආශ්‍රයෙන් ප්‍රභවය වන්නට ඇතැයි ද ඇතැමෙක් සිතති. ඒ සඳහා පාදක කරගනු ලබන සූත්‍ර පාඨයක් සංයුක්ත නිකායෙන් උද්ධෘත කෙරේ.

හගවතොමිති පුතොතා ඔරසො මුඛතො ජාතො
ධම්මජො ධම්මනිබ්බිතො ධම්මදායාදො ඉති . තං කිස්ස හේතු?
තර්කාගත තස්ස හෙතං අධිවචනං ධම්මකායො ඉතිපි. මුත්මකයො
ඉතිපි. ධම්මතුතො ඉතිපිති. (සං. පු. නි. II. 221 පිටුව . පිටිස)

ඉහත දේශනා පාඨය හා සන්සන්දනය කිරීම පිණිස මහාවස්තු අවදානයෙහි ඇතුළත් ශ්ලෝකයක් පහත දක්වමු.

ලොකානුවච්ඡනං බුද්ධා අනුවර්තන්ති ලොකිකම්
ප්‍රඥප්තිමනුවච්ඡන්ති යථා ලොකෝත්තරාමිපි
ස්නායන්ති නාම සම්බුද්ධාන වෛෂාං විදාගත මලො
බිම්බෙ කතක බිම්බාහෙ ඒෂා ලොකානුවච්ඡනා
(මහාවස්තු 131 - 134 පිටුව)

හක්තිමත් මිනිසුන් සඳහා ඔවුන්ගේ වන්දයන්ට පාත්‍රවන වස්තුව හෝ පුද්ගලයා දැකුම්කලු , ආකර්ශනීය, ගුණසම්පන්න අයුරින් ඉදිරිපත් කළ යුතුය. ඓතිහාසික වාතාවන්ට අනුව බුදුරදුන්ගේ ශාරීරික දර්ශනය, දේහ ලක්ෂණ නිසැක වශයෙන් ම ආකර්ශනීය වූ යථාර්ථයකි. අවදානකරුවන් එම ලක්ෂණ අතිශයෝක්තියෙන් පරිපූර්ණව ඉදිරිපත් කිරීම වූ කලී ඔවුන්ගේ ධර්මසම්ප්‍රදායයට නැඹුරු වීමකි. දිව්‍යාවදානයේ බොහෝ කතාපුවත්වල දක්නට ලැබෙන පහත සඳහන් පාඨය ප්‍රකාශය බුද්ධශරීරය වණ්වත් කරයි.

දෙතිස් මහා පුරුෂ ලක්ෂණ
අසිත්‍යානුව්‍යාපන ලක්ෂණ, බ්‍යාමප්‍රභායුක්ත
දහසක් සුර්යයන් පැරද වූ රශ්මී යුක්ත
ඇච්චිත රත් පචනයක් වන්.....

මෙම වණ්නයන්ට අනුව අවදාන පත්‍ර අර්ථකථා ස්වරූපයේ සාහිත්‍යයකැයි හඳුන්වාදිය හැකිය. සාහිත්‍යාත්මක පෙනුමින් මේවා පාලි ජාතකටය කරා ධර්ම පද්ධිකරා ආදියට අතිශයින් සමීප වෙයි.

අවදානගතකය ඇතැම් කතා පුවත් අවසන් කරන්නේ ශාස්තෘන් වහන්සේට හික්ෂුන් විසින් ගෞරව බහුමාන දැක්විය යුතු බවට බුදුරදුන් විසින් කරනු ලබන අවවාදයකිනි. (අවදාන ගතක 21, 29, 35 කරා) මේ කරාවන්හි හික්ෂුන් වහන්සේලා අපට සිහිගන්වන්නේ මහායාන දශභූමක සූත්‍රය වැනි තැන්වල බෝධිසත්ත්ව වර්යාවෙහි යෙදෙන උතුමන්ය. දශභූමක සූත්‍රයෙහි බුද්ධාභිවාදනය යනු⁴² සම්බෝධිපණයණ බෝධිසත්වයන්ගේ ප්‍රතිධාන කාර්යය නම් වූ ශිලා මාථයේ එක් අංගයකි. 43 දිව්‍යාවදානයෙහි ස්ථූප , වන්දනය, වෛතෘ, බුද්ධධාතු වන්දනය පිළිබඳ අවස්ථා විරල වශයෙන් හමු වේ. (දී. අ. 15)

මහායාන ග්‍රන්ථයන්ගේ සාමාන්‍ය ලක්ෂණයක් නම් බුදුවරුන්ගේ පුද්ගල නාම බහුල කොට දැක්වීමයි. මහාවස්තු අවදානයෙහි බුද්ධනාම⁴⁴ සියයකට අධික සංඛ්‍යාවකි. ඒ අතර ප්‍රෂ්‍ය නමින් බුදුවරු කෝටි 3 කි. මහාවස්තුවෙහි ඇතුළත් බුද්ධනාම කීපයක් මෙසේය. පද්මොත්තර, ප්‍රදේශත, මාරධිවජ, කාශ්‍යප , ප්‍රතාප , කොණ්ඩිතෘ, සමන්තභූත, ජම්බුධිවජ, ඉන්ද්‍රධිවජ සමිකැවි ආදියයි. සෙසු පැරණි අවදාන ග්‍රන්ථයන්හි බුද්ධනාම එපමණ හමු නොවේ. අවදානගතකයේ, හභිරථ, බ්‍රාහ්මවන්ද , වන්ද, ඉන්ද්‍රදමන , රත්තශිල, ඉන්ද්‍රධිවජ, ක්ෂෙමන්තරපූර්ණ විපශ්චි කාශ්‍යප ආදියයි. පාලි සාහිත්‍යයේ බුදුවරු 28

නමකි. අනාගත වංශයෙහි බුද්ධනාම 10 කි. මෙම බුද්ධවංශයන් තුලනාත්මකව අධ්‍යයනය කිරීමෙන් පැහැදිලි වන්නේ පශ්චාත් කාලීනව ඇතිවූ සංවර්ධිත රූපය.

ක්‍රිස්තු පූව 2 වන සියවසේ තරම් දුරාතීතයේ සිට ක්‍රි.ව. 18 වන සියවස තරම් අවිදුර අතීතය දක්වා සංවර්ධිත ස්වරූපයෙන් විකාශයට පත් අවදාන සාහිත්‍ය අංගය මිශ්‍ර සංස්කෘතයෙන් හෝ ශුද්ධ සංස්කෘත භාෂාවෙන් රචනා කර ඇත. සංස්කරණ කරන ලද ග්‍රන්ථ සංඛ්‍යාවට වඩා අත්පිටපත් වශයෙන් පවත්නා ග්‍රන්ථ රාශියක්ද වේ. මෙම ලේඛනයෙහිදී අවදානයන්හි මුඛ්‍යලක්ෂණ කිහිපයක් අපගේ විමර්ශණයට බඳුන් විය. කමීය - පුනර්භවය , බෝධිසත්ත්ව - පාරමිතා සංකල්ප , බුද්ධානුස්මෘති ආදී තවත් විෂයයන් ග්‍රහණය කරගත් මෙම සාහිත්‍යාංගය තවදුරටත් අධ්‍යයනයට යොමුවිය යුතු විෂයයි.

01. සමන්තපාසාදිකා - බාහිර නිදාන කරා
02. සාසනවංස - දුතිය සංගීතිවණ්ණනා
03. "It is a compilation which may have began in the second century B.C." Forward P. Xi, The Mahavastu Vol. I, translated by J.J. Jones, Published by pali tex society, London - 1973
04. මහාවස්තු , පූජන් වෙළුම III පි. 328
05. අවදානගතක - ප්‍රස්කාවනා පි. 24. ජේ. එස්. ස්පෙයර්
06. සුත්‍රා ගෙයං ව්‍යාකරණං ගාරොදානාවදානකම් ඉතිවෘත්තකං නිදානං වෛපුලං ච සජාතකම් උපදෙශාද්භූතො ධමේ , ද්වාදශාංගමීදං වචං හරිහ්‍රද ආලොක, බරෝදා සංස්කරණය. පිටු 35.
07. සබ්බං එව හිදං සුත්තං ගෙයං වෙය්‍යාකරනං ගාරා උදානං ඉතිවෘත්තකං ජාතකං ආභුත ධම්මං වෙදල්ලන්ති නවජපභේදං - සමන්ත පාසාදිකා - නිදාන කරා
08. දිව්‍යාවදාන - හැදින්වීම පිටු VIII, සංස්කරණය, කොවෙල් සහ තෙයිල්
09. ආර්ය මහාසාංඝිකානං ලොකොතරවාදීනං මධ්‍යදේශිකානං පාඨෙන විනයපිටක සහ මහාවස්තුවේ ආදී මහාවස්තු නිදාන ගාරා වෙළුම 0 1 පිට. 2 එස්. බක්ෂි , 1970
10. History of Buddhism by Bustan, part I, P. 35 , 1931
11. අවදානගතක - වෙළුම II , පි. 118. ජේ. එස්. ස්පෙයර්
12. දීපවංස ගාරා 45 - 47 පි. 37. සංස්කරණය එම්. ඔල්ඩන්බර්ග්, ආසියානු , අධ්‍යාපන සේවය, නවදිල්ලි. 1992
13. See. Introduction to the Mulasarastivada Vinyavastu, p. VI, Ed. S. Bagehi, 1967

14. Date of Vasubandu 420 - 500 A.D. J. Takakusu, ERE, Vol. XI, P. 198
15. Literary History of Sanskrit Buddhism. Chapter V.P. 28, by J.K. Nariman
16. Pussion, Mahavestu, ERE. Vol. I.IIP. 328
17. Mahavagga, P. 10 - 23, Devnegeri Pali Series. J. Kasyap. 1956
18. Mahavastu Vol. I, Introduction P. XX - XXIII, R Basak, Sanskrit Cottedge, Caleutta, 1963
19. Mahavastu. Introduction , P. VI - VII. S. Bagehi, 1967
20. දිව්‍යවදාන - 20 - කනකවරණවදානම්
33 - ශාර්දූලකණ්ණවදානම්
21. Aspects of Buddhist Sanskrit, Article By Alex Craymam, Varamosi 1993.
22. Introduction P. 2
Buddhist Hybrid Sanskrit Grammes, F. Edgerton.
23. - එම -
24. මහාවස්තු, වෙළුම I, හැදින්වීම, පි. 2, ජේ. ජේ. ජෝන්ස්, ලන්ඩන්, 1952
25. චුල්ලවග්ග - 5. 33 ජී. ටී. එස්.
26. ඉන්ද්‍රියානු සාහිත්‍ය ඉතිහාසය. වෙළුම II පි. 294, එම්. වින්ටර්නිට්ස්
27. අවදානශතක ප්‍රස්තාවනා පි. VII, ජේ. එස්. ස්පෙයර්
28. - එම -
29. බොහෝ අවදානයන්හි හමුවේ.
30. සුගතවදාන I. 32 ශ්ලෝකය
31. අවදානශතක - 100 වැනි අවදානය
32. දිව්‍යවදානය - 13 වැනි අවදානය
33. අවදානශතක ප්‍රස්තාවන, පි. II, ජේ. එස්. ස්පෙයර්
34. පාලි ග්‍රන්ථයන්හි සුමනී යනු සුමෙධයි.
බලන්ත - දීපංකර - සුමේධ - පාලි සංඥානාම ශබ්ද කෝෂය, මහාවාර්ය ජී. මලලසේකර
35. දිව්‍යවදාන 18 වන අවදානය
36. අවදානශතක - 21, 29, 35 අවදාන
37. සුගතවදාන - පරිච්ඡේද 5 සිට ඉදිරියට
38. දීඝනිකාය , 34, මජ්ඣිමනිකාය 4. 6. 77 සූත්‍ර
39. හැදින්වීම, මහාවස්තු පි. 2 එස්. ඩක්ෂි
40. සංයුක්ත නිකාය , II P. 221 ජී. ටී. එස්.
41. මහායාන බුදුසමය. පි. 136, නලිනාක්ෂ දත්ත
42. සො 'සභං පුමුදිතායං ඛේදිසත්තවභූමො සථිතා: සන්.... මහා ප්‍රතිධානානි ... දශභූමකසූත්‍ර පි. 9 - 10
43. ධර්මා බලු බුද්ධානං හචචතුං ජිවතං ධ්‍රියමාණාණං ස්ථාපයතං කේශධානු ස්ථුරා හවන්ති
44. මහාවස්තු නිදාන ගාරා.